

כו

כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנִגְשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וְשִׁפְטוּם
וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע (כה, א)

"כי יהיה ריב – סופם להיות ניגשים אל המשפט. אמור מעתה: אין שלום יוצא מתוך מריבה" (רש"י)

בהשקפה ראשונה נראה שפסוק זה אינו בעל מעמד עצמאי, אלא הוא מתאר את המאורע שלגביו מתייחס הדין שבפסוק הבא – "והיה אם בן-הכות הרשע, והפילו השופט והכהו לפניו".

אלא שלפי הבנה זו הפסוק כולו הוא תמוה:

(א) כפי שהקשה הרמב"ן: מדוע משתמש הכתוב ב"ריב בין אנשים" כסיפור רקע לחיוב מלקות, במקום לנקוט בדוגמא הטבעית והמתבקשת – אדם שחוייב מלקות משום שעבר על איסור שבין אדם למקום?⁹³

(ב) לשם מה מתאר הכתוב באריכות את תוצאות המשפט ("והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע") – תיאור שאינו נחוץ, לכאורה, לצורך הבנת המשך הכתובים?⁹⁴

בנוסף לכך, גם דברי רש"י דורשים הסבר (כפי שאכן תמהו המפרשים⁹⁵):

מדוע רואה רש"י את העברת הסכסוך להכרעת בית-הדין כתופעה

93. אמנם ניתן לתאר גם מצב שבו ריב שבין אדם לחברו מוביל לידי עונש מלקות (וראה משכיל לדוד כאן), אבל ברור שזו אינה הדוגמא הפשוטה והטבעית.

94. בדוחק ניתן לפרש שהמלים "והרשיעו את הרשע" באות כהקדמה לתחילת הפסוק הבא – "והיה אם בן-הכות הרשע"; אך המלים "והצדיקו את הצדיק" מיותרות, לכאורה, בכל מקרה.

בספרי, וכן בגמרא (מכות ב, ב; הובא ברמב"ן כאן) מובאות דרשות שבהן נלמדים ממלים אלו דינים שונים, אבל דרשות אלו אינן מתיישבות בדרך "פשוטו של מקרא" (ואכן לא הובאו בפירוש רש"י על הכתוב).

95. גור אריה, משכיל לדוד ועוד.

שלילית, עד כדי המסקנה הנחרצת "אין שלום יוצא מתוך מריבה" – והרי לכאורה דוקא הכרעת הדין עשויה להשכין שלום בין הניצים (וכמפורש בכתוב⁹⁶: "ושפטו את העם.. וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום")!?

והביאור בזה:

לדעת רש"י, הפסוק "כי יהיה ריב בין אנשים" אינו בא רק כמאורע שאליו מתייחס דין המלקות, אלא הוא מהווה גם עניין לעצמו.

הסבר הדברים:

הביטוי "ריב" ("כי יהיה ריב בין אנשים") אינו מציין סכסוך ממוני סתמי; סכסוך כזה מכונה בכתובים בשם "דבר" ("כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו"⁹⁷; "מי בעל דברים ייגש אליהם"⁹⁸). "ריב" פירושו סכסוך שיצא מתחום חילוקי-דעות ממוניים בלבד, והפך לשנאה אישית בין הצדדים⁹⁹.

ועל כך מלמדנו הכתוב "כי יהיה ריב בין אנשים - וניגשו אל המשפט ושפטום, והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע":

גם במקרה של סכסוך שנהפך למריבה אישית – אל לבית-הדין להימנע מלהיכנס לעובי הקורה, בטענה שהסכסוך המקורי איבד מחשיבותו ואין טעם לעסוק בו; גם במצב כזה על בית-הדין לחקור היטב את פרטי הדברים, ולהגיע למסקנה מחייבת בדבר זהותם של ה"צדיק" וה"רשע" בסיפור.

זוהי, איפוא, כוונת רש"י בדבריו "כי יהיה ריב – סופם להיות ניגשים אל המשפט.. אין שלום יוצא מתוך מריבה":

אילו היה זה סכסוך רגיל – ייתכן שבסיומו שני הצדדים יהיו בבחינת "צדיקים", המקבלים עליהם את פסק-הדין, וכך ישרור השלום ביניהם;

96. יתרו יח, כב-כג.

97. יתרו יח, טז.

98. משפטים כד, יד.

99. וראה מלבי"ם כאז.

אבל כשמדובר בסכסוך שהידרדר לכדי מריבה, רוע ומשטמה ("כי יהיה ריב בין אנשים") – מן ההכרח שפסק-הדין יכריז לפחות על אחד הצדדים כרשע ("והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע"), ובמקרה כזה גם המשפט לא יביא לשלום בין הצדדים, שכן בעל המריבה (ה"רשע") צפוי להמשיך בה גם לאחר פסק-הדין.

(לקוטי שיחות חכ"ד ע' 152 ואילך)

❖

בו

לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסֶּךָ אֶבֶן וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקַטְנָה. לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקַטְנָה. אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ .. זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֶלֶק בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (כה, יג-יז)

"במדרש: 'זכור את אשר עשה לך עמלק'.. היינו בשביל המשקלות, ועל עוון זה בא עמלק.. שעל עוון זה בא זדון וקלון של עמלק"

(תוספות קידושין לג, ב)

יש להבין: מהו באמת הקשר בין הדברים? מדוע גורם דוקא עוון זה, אי-דיוק במידות ובמשקלות, לבואו של עמלק¹⁰⁰?

והביאור בזה – על-יסוד דברי חז"ל¹⁰¹ "כך אומנותו של יצר הרע: היום אומר לו 'עשה כך', ולמחר אומר לו 'עשה כך', עד שאומר לו 'עבוד עבודה זרה'":

אי-זהירות במידות ומשקלות כשלעצמה אינה עוון חמור במיוחד, אך היא עלולה להיות פתיחה לירידה כוללת¹⁰². בשלב ראשון היצר הרע אינו

100. ראה גם רש"י כאן: "אם שיקרת במידות ובמשקלות – הווי דואג מגירוי האויב, שנאמר 'מאזני מרמה תועבת ה', וכתוב בתריה 'בא זדון ויבוא קלון'".

101. שבת קה, ב.

102. ראה גם המאור שכתורה לספר ויקרא. ע' רצ.